

Universitatea „Babeș-Bolyai” Cluj-Napoca
Facultatea de Istorie și Filosofie
Școala Doctorală Istorie, Cultură, Civilizație

Rezumatul tezei de doctorat
Violența domestică în a doua jumătate a secolului XX în
județul Cluj

Coordonator științific:
Prof.univ.dr.Bolovan Ioan

Doctorand: Burian Dana-Emilia

Cluj-Napoca
2012

Cuprins

Lista tabelor.....	5
Introducere.....	6
Metodologia cercetării.....	14
Istoriografia problemei.....	16
Capitolul I: Cadru general.....	24
1.1.Context istoric.....	24
1.2.Familia în contextul cercetat.....	37
1.3.Violența de stat versus violența domestică.....	49
Capitolul 2:Dinamica rolurilor de gen.....	61
2.1.Emanciparea femeii.....	61
2.2.Dinamica rolurilor de gen.....	73
Capitolul 3: Aspecte teoretice referitoare la violența domestică: percepții ale violenței domestice, cauze, factori declanșatori, forme de manifestare, impact asupra victimelor.....	92
3.1.Percepții ale violenței domestice.....	92
3.2.Factori declanșatori ai violenței domestice.....	96
3.3.Cauzele violenței domestice.....	97
3.4.Fețe ale violenței.....	103
3.5.Originile și tipurile violenței domestice.....	105
3.6.Forme de manifestare a violenței domestice.....	109
3.7.Violența sexuală în cadrul cuplului.....	113
3.8.Violența îndreptată împotriva copilului.....	117
3.9.Impactul violenței domestice asupra victimelor.....	125
Capitolul 4: Violența domestică între teorie și practică.....	131
4.1.Legislația din România cu privire la divorț și problema violenței domestice.....	131
4.2.Violența domestică în sentințele civile de la Judecătoria Turda și rapoartele Miliției de la Arhivele Naționale Cluj.....	147
Capitolul 5: Analiza statistică a sentințelor civile de la Judecătoria Turda și a rapoartelor Miliției de la Arhivele Naționale Cluj.....	191
5.1. Statisticile sentințelor civile de la Arhivele Tribunalului Turda.....	191

5.2. Statisticile rapoartelor Miliției de la Arhiva Națională, Direcția Județeană Cluj.....	197
5.3. Comparație între statistici.....	201
Capitolul 6: Concluzii.....	206
Bibliografie:.....	216

Cuvinte cheie: violență domestică, feminism, emancipare, comunism, roluri de gen, divorț

Introducere

A doua jumătate a secolului XX a reprezentat o perioadă străbătută de importante transformări, la nivel social, cultural, politic și care au avut un impact deosebit asupra instituției familiei, care la rândul ei a trecut printr-o serie de modificări structurale. Răspândirea comunismului în Europa Centrală și de Est a creat o conjunctură specială în această parte a continentului, care a determinat dezvoltarea lor întârziată în comparație cu statele din Europa Occidentală, mult avansate în privința modernizării. Indiferent că vorbim de est sau vest, de comunism sau capitalism, dezvoltare sau înapoiere, atunci când ne referim la violența domestică vom constata că aceasta a existat peste tot, doar modurile de manifestare, perceperea în societate și răspunsul la violență sunt diferite!

Începând cu anii '70 ai secolului trecut cercetătorii din diferite domenii - istorie, sociologie, psihologie, demografie - au adus în discuție noi subiecte referitoare la fenomenul violenței domestice: rolul contextului social (nivelul macro de dezvoltare al societății) asupra familiei (nivelul micro) și dacă este posibil să fie declanșator în vreun moment sau altul al violenței domestice, sau vice-versa, dacă familia este un posibil factor declanșator al violenței la nivel macro-social, datorită incidentelor din interiorul ei.

Societatea românească are propria istorie în privința violenței familiale în perioada comunistă. Instituția familiei a suferit modificări de structură, (familia tradițională nu a mai reprezentat un punct de sprijin), de conduită, a fost influențată puternic dinspre exterior, iar contextul socio-economic zbuciumat a determinat apariția a numeroși factori declanșatori de violență în grupul domestic. Mai ales problemele de ordin economic pot deveni, la un moment dat, factori declanșatori ai violenței domestice, uneori cu consecințe tragice. În aceeași măsură, schimbările care au intervenit în conduita partenerilor în timp, pe fondul stării de nemulțumire în cuplu, amplificată de starea de nemulțumire socială, au putut determina atitudini comportamentale agresive și producerea unor episoade violente în familie. Fenomenul violenței domestice a fost prezent atât în cazul cuplurilor tinere dar și în al celor trecute de prima tinerețe și care au experiența vieții în comun.

Violența domestică este unul din subiectele de cercetare intens exploatate în istoriografia internațională dar și în cea românească. Factorii care au declanșat comportamentele violente în cadrul familiei, cauzele, evoluția de la metodă de disciplinare la violență, sunt doar câteva dintre subiectele preferate ale cercetătorilor dedicați acestui subiect.

Alăturându-ne acestor cercetări care au ca subiect violența domestică, încercăm prin teza de față să ne concentrăm asupra violenței domestice în județul Cluj în perioada comunistă. Lucrarea este împărțită în cinci capitole: în primul dintre acestea am creionat cadrul general al evoluției familiei în perioada de referință după care, în Capitolul II ne-am ocupat de Dinamica rolurilor de gen în această perioadă. În Capitolul III am adus în discuție aspectele teoretice referitoare la violența domestică, capitol, IV, este cel care dă substanță tezei, făcând legătura între teorie și ceea ce s-a întâmplat în practică, prin analiza unor sentințe civile și rapoarte ale Miliției, în procese de divorț intentate din cauza sau pe fondul violenței domestice. Ultimul capitol, V, este cel care analizează statistic totalitatea sentințelor și rapoartelor, pentru a putea observa din punct de vedere cantitativ cererile venite din mediul urban și din cel rural, dar și din parte femeilor și al bărbaților deopotrivă.

În primul capitol, **Cadrul general**, am intenționat să conturăm un scurt context istoric al României după 1945, începând cu abdicarea Regelui Mihai și preluarea puterii de către comuniști, pe fondul răspândirii comunismului în întreaga Europă de Est. Implementarea regimului de la Moscova a însemnat pentru România schimbări radicale sub toate aspectele: politice, economice, sociale, culturale, dar și la nivelul vieții de zi cu zi. Cei doi conducători din timpul regimului comunist, Gheorghe Gheorghiu-Dej și Nicolae Ceaușescu, au trecut țara printr-o serie de transformări al căror scop a fost fie alinierea la politicile impuse de Moscova, fie distanțarea de acestea. Printre măsurile lor care au adus atingere vieții de familie s-au numărat, printre altele, colectivizarea agricolă, procesul de sistematizare, schimbările constituționale pe principii egalitare, reforma învățământului etc. Femeia a căpătat, prin lege, un statut egal cu al bărbatului și a fost integrată în câmpul muncii, după ce a fost supusă unui proces de alfabetizare. Măsurile luate în privința vieții de familie au fost unele dintre cele mai drastice din Europa,

culminând cu cea mai aspră și mai gravă lege dată împotriva omului și a dreptului la alegere: Decretul 770 din 1966 care interzicea avortul.

A doua parte a capitolului este dedicată familiei și seriei de transformări prin care a trecut în perioada comunistă. Pentru început vom face referire la familia în societățile europene și tipurile de familii existente aici. Un topic aparte l-am consacrat familiei în Europa de Est și România, deoarece transformările produse în această parte de continent au fost de cu totul altă natură decât cele din Occident. Inclusiv fenomene demografice, precum nașterea, căsătoria, divorțul, alegerile individuale precum coabitarea, celibatul sau avortul, au primit alte înțelesuri și au stat sub influența altor legi în Europa comunistă. În ultima parte a capitolului am încercat să desprindem traiectoria violenței și să identificăm factorii declanșatori ai acesteia, pe fondul celor amintite mai sus. În același timp, am încercat să subliniem conexiunile dintre familie și spațiul societal, căutând puncte de sprijin pentru ipotezele care susțin legătura dintre violența domestică și societate ca factor declanșator.

Capitolul II vine în completare părții secundare a Capitolului I și este dedicat **Dinamicii rolurilor de gen**, dinamică ce credem că a jucat un rol important în conturarea fenomenului violenței domestice în perioada comunistă. Am avut în vedere, pentru început, emanciparea femeii, un aspect extrem de important în existența femeilor din întreaga lume și a femeilor din România în această perioadă. Am trecut în revistă momentele importante din procesul de emancipare înregistrate înainte de instaurarea regimului comunist, secondată de un scurt istoric al mișcării feminismului începând cu a doua jumătate a secolului al XIX-lea, când a început să se răspândească pe întreg continentul european. Mișcarea feministă a avut pentru început rol filantropic, de învățare și ajutoare a femeilor din păturile defavorizate, pentru ca din secolul XX să își schimbe orientările. Lupta pentru egalitate în drepturi cu bărbații în toate sferele vieții, dreptul la vot, la muncă plătită și altele au devenit obiective ale feministelor. Odată cu instaurarea comunismului și obiectivele feministelor se schimbă, în funcție de cerințele partidului. Concentrate în asociații și diferite grupuri, rolurile lor aveau un scop bine ținut. Participarea la viața publică devenea posibilă mai degrabă cu ocazia congreselor internaționale când feministe române luau parte și ele la asemenea manifestații. Lupta pentru emancipare a pălit atât în acțiuni cât și în discursuri, comparativ cu țările

occidentale, unde femeile erau libere să-și ceară drepturile, să lupte pentru salarii mai mari, pentru liberalizarea avortului, s.a. .

A doua parte a capitolului este dedicată dinamicii rolurilor de gen, iar aici am încercat să surprindem relațiile între parteneri în această perioadă și influența statului în viața de cuplu. Schimbarea regimului de la București a însemnat, automat, schimbarea Constituției statului. Din punct de vedere legal, s-a creat iluzia unei familii independente, bine integrată în societate, cu parteneri egali. Cel mai important act care s-a produs în timpul regimului comunist, din punctul nostru de vedere, a fost reșezarea rolurilor de gen. Cei doi parteneri deveneau egali în cadrul familiei și în spațiul public. Acest lucru însemna că femeia primea o serie de drepturi, printre care dreptul la muncă remunerată. Datorită oferirii statutului egalitar, crește rata de ocupare a femeii în câmpul muncii. Fiind un aparat de stat extrem de masculinizat, sectoarele unde femeile au fost acceptate au fost învățământul, secretariatul, cultura, funcțiile de birou, în general. În anii '60, când industria a luat un avânt considerabil, femeile au fost acceptate în mai multe domenii de activitate, multe dintre ele fiind angajate în fabrici, uzine și pe șantiere.

Această egalitate în drepturi a adus cu sine o re-distribuire a rolurilor în familie. În teorie, cei doi soți aveau drepturi și îndatoriri egale; în practică, tot femeia a fost aceea care s-a ocupat de ceea ce însemnau responsabilitățile vieții intime, creșterea copiilor, gospodăria etc. Dubla povară devine triplă în momentul angajării în spațiul public. În acest moment statul intervine cu decrete și legi în ajutorul familiilor, prin acordarea concediului de maternitate, construirea de creșe și grădinițe, vârstă de pensionare mai scăzută a femeilor în comparație cu cea legală în cazul bărbaților etc. Prin angajarea femeilor în spațiul public s-a ajuns la o anume omogenizare a rolurilor de gen, o egalizare a rolurilor în familie, prin atribuirea anumitor funcții și responsabilități bărbatului. Educația a fost, de asemenea, unul din punctele de maxim interes pentru statul comunist, dovadă că s-a și intervenit în forță în acest domeniu. Principalul scop a fost reducerea analfabetismului și formarea unei mase de cetățeni care să corespundă cerințelor statului.

În ceea ce le privește pe femei, alfabetizarea a făcut parte dintr-un întreg proces: alfabetizare, calificare și accesarea la funcțiile publice și politice. Cu toate acestea, existau încă mari diferențe în ceea ce privește obținerea unui loc de muncă atractiv din punct de vedere material dar și profesional. Numărul fetelor care se înscriau la liceu a

crescut de an la an, tot așa cum a crescut și numărul celor care se înscriau la facultate. În urma absolvirii unei asemenea instituții se loveau de aceleași probleme ca și femeile fără studii superioare: găsirea unui loc de muncă bine plătit și accesarea în ierarhia instituției. Statul a intervenit masiv în integrarea tinerilor pe piața muncii prin crearea de locuri de muncă și facilitățile acordate.

În Capitolul III **Aspectele teoretice referitoare la violența domestică: percepții ale violenței domestice, cauze, factori declanșatori, forme de manifestare, impactul asupra victimelor**, intrăm propriu-zis în problematica violenței. În prima parte, intitulată *Percepții ale violenței*, am avut în vedere definițiile violenței pentru a desluși toate fețele fenomenului analizat și pentru o distincție cât mai categorică între violență și agresivitate. Familia este o instituție relativ închisă, în care cu greu se poate pătrunde, de aceea factorii declanșatori ai violenței domestice sunt de multe ori necunoscuți celor din jur. Comportamentul agresiv al unuia dintre parteneri poate fi declanșat de cauze de ordin material, ce țin de comportamentul și atitudinea individului, precum gelozia, probleme în interiorul cuplului, etc. . Individul în sine și personalitatea sa unică îl determină în multe situații problematice să dezvolte un comportament agresiv, ieșit din tipar. Consumul de alcool, problemele financiare, statutul ocupațional scăzut, abuzul în copilărie sunt doar câteva din cauzele care pot duce la declanșarea unui comportament violent la maturitate, în cadrul familiei, și care să se reverse atât asupra soției cât și asupra copiilor.

Deoarece violența nu este o trăsătură eminentamente masculină, următoarea parte a capitolului, numită *Fete ale violenței*, am dedicat-o dualității masculin/feminin în arborarea comportamentelor violente. Atât în cazul violenței bărbatului împotriva femeii cât și în cazul invers, violența feminină îndreptată împotriva părții masculine a cuplului, se pot identifica o serie de cauze comune dar și cauzele diferite; de asemenea, comportamentele se manifestă diferit și în perioade diferite. Spre exemplu, femeia abuzată este o victimă, ea se află într-o perpetuă stare de sechestru, unde este agresată, îi sunt violate drepturile; conform teoriei, motivul pentru care este abuzată, ține de fragilitatea sa fizică în fața agresorului. În schimb, când femeia devine agresor, fapta devine un act de răzbunare pentru actele de violență suportate. Multe din agresiunile femeilor au loc în timp ce partenerii se află în stare de ebrietate, sau dorm, deoarece atunci nu pot reacționa.

În ceea ce privește formele de manifestare ale violenței domestice, violența fizică este indicatorul cel mai evident că în interiorul unei familii există violență. Indiferent de forma de manifestare, lovire, ardere cu apă fiartă, ulei încins etc., aceste acțiuni dau de înțeles că în acea familie există probleme. Violența emoțională reprezintă un tip aparte de violență, care lasă urme adânci asupra victimei pe termen lung. Violența psihologică are rolul de a discredita personalitatea victimei, prin jigniri, insulte etc. Violența sexuală în cadrul cuplului constituie una dintre cele mai agravante forme de violență, după percepția zilelor noastre.

În acest capitol am urmărit și redat și un scurt traseu legislativ cu privire la viol, apărarea virginității femeii înainte de căsătorie și importanța acestui lucru, în special în secolul al XIX-lea, când femeia era văzută ca un bun al bărbatului și nu ca egala acestuia. Victima unui viol trăiește toată viața culpabilizându-se pentru ce i s-a întâmplat. În același timp societatea are la rândul său o mare vină, prin modul în care tratează victimele abuzului sexual, de aceea multe femei abuzate sexual nu reclamă și nu recunosc această formă de abuz. Foarte important de menționat este faptul că în perioada cercetată de noi, violul marital nici măcar nu era recunoscut de lege, astfel încât, femeile nu aveau mobilul crimei pentru care să depună plângere la Miliție.

Violența împotriva copiilor se încadrează, de asemenea, studiului nostru, întrucât copiii sunt adesea victime sigure ale violenței în familie. Pierderea raționamentului, problemele cotidiene, duc la revărsarea nervilor asupra copiilor lipsiți de apărare. În cazul acestora, violența este mai gravă decât asupra femeii, deoarece copiii sunt în incapacitate de a se apăra de cel care îl maltratează. Dintre tipurile de agresiune îndreptate împotriva copiilor amintim violența fizică - cea mai întâlnită în cazul copiilor și cea mai ușor de remarcat datorită semnelor lăsate pe corp. Neglijarea emoțională, sau abuzul emoțional, caracterizat prin slaba abilitate a părinților de a se ocupa de copii, reiese din înfățișarea acestora - îmbrăcăminte murdară, este slab, nu ia în greutate etc. . Un spațiu special am alocat incestului, deoarece această formă de abuz împotriva copiilor a fost și este întâlnită în societatea românească. Din cauze precum consumul de alcool, părăsirea căminului conjugal al unuia dintre parteneri, apariția unui nou partener – părinte vitreg, indiferent dacă prin recăsătorie sau concubinaj - fenomenul se manifestă cu precădere în familii destrămate. Impactul violenței domestice asupra victimelor este de lungă durată, ducând

la perioade de anxietate, mânie, pierderea relațiilor cu cei din jur; în ceea ce-i privește pe copiii, conform psihologilor clinicieni, aceștia riscă să preia comportamentul la maturitate.

Al patrulea capitol, **Violența domestică între teorie și practică**, reprezintă elementul de unicitate al tezei. Este alcătuit pe baza sentințelor civile și rapoartelor Miliției, care invocă violența drept unul dintre cauzele pentru care se solicită desfacerea căsătoriei în instanță. Capitolul este împărțit, din nou, în două subcapitole: prima parte a subcapitolului se referă la legislația cu privire la familie și femeie în context european și mondial. Aici am inclus topici precum aderarea României la diferitele organizații europene și mondiale, precum ONU, în anul 1955, Convenția asupra eliminării tuturor formelor de discriminare față de femei (în cadrul Adunării Generale a Națiunilor Unite, în 1979) etc. După 1989 fenomenul violenței domestice a devenit unul public și aceasta datorită mediatizării. O nouă legislație cu privire la familie, căsătorie și divorț apare în prima Constituție adoptată după căderea regimului comunist, în 1991. Apoi am adus în discuție legislația românească cu privire la divorț și problema violenței domestice. Am trecut în revistă Constituția din 1865 pentru a surprinde modificările aduse de Constituțiile ulterioare ca și de Codurile Penale. Legislația în privința vieții matrimoniale nu a fost unitară înainte de Marea Unire de la 1918. Un caz aparte îl reprezenta spațiul intra-carpatic unde exista dualismul Stat - Biserică în ceea ce privește normarea vieții private. 1948 este anul primei Constituții comuniste iar articolele au fost elaborate după directivele venite de la Moscova. Legislația divorțului a evoluat în strânsă legătură cu interesele statului care, din motive de ordin demografic, a impus o serie de limitări care au făcut imposibil divorțul pentru populația de rând. Pentru a descuraja divorțul au fost introduse taxe mari și perioade lungi de așteptare în vederea reconcilierii între soți. În Codul Familiei din 1954 am căutat să găsim acele articole de lege care fac referire la divorț și care au fost de un real folos în a doua parte a capitolului. A doua parte a capitolului este dedicată exclusiv sentințelor civile și rapoartelor Miliției de la Arhiva Judecătorei Turda și de Arhivele Naționale, Direcția Județeană Cluj, în total 1018 exemple. Informațiile oferite de acestea reprezintă ineditul tezei, iar când spunem aceasta, ne referim la fondurile care nu au mai fost cercetate până în prezent, și anume cele de la Judecătoria Turda (785 exemple). Acestea oferă cercetătorului cu lux de amănunte viața cotidiană, presărată de multe ori cu evenimente neplăcute, care se încadrează violenței

domestice. Am definit cauzele fenomenului în perioada cercetată, respectiv 1954-1989, motivele care declanșau violența domestică, precum abuzul de alcool, certurile dintre parteneri, abuzurile sexuale asupra copiilor minori. Am încercat să oferim o situație comparativă rural-urban pentru a surprinde intensitatea violenței domestice și formele de manifestare predominante.

Ultimul capitol, **Analiza statistică a sentințelor civile de la Judecătoria Turda și a rapoartelor Miliției de la Arhivele Naționale Cluj**, după cum reiese din titlu, dorește a fi o statistică a exemplurilor analizate pentru această lucrare. Acest capitol este de dimensiuni mai reduse decât cele anterioare, însă nu este lipsit de însemnătate în structura tezei. Așa cum am menționat, în capitolul anterior, cele peste 1000 de exemple adunate și analizate am reușit să le împărțim astfel încât să fie analizate în trei subcapitole. În primul subcapitol, vom face statistica sentințelor civile de la Arhiva Tribunalului Turda. Anii extremi sunt 1954-1989, iar numărul de exemple de 785. Date fiind aceste cifre vom face statistici ale genurilor, pe decenii, pentru a afla dinspre cine se depuneau cele mai multe cereri de divorț. Apoi vom face statistica mediului de proveniență a acestora, pentru a afla din ce mediu se făceau mai multe plângeri într-un anumit deceniu. În următorul subcapitol vom avea în vedere rapoartele Miliției, 233 la număr, extrase de la Arhivele Naționale Cluj. Și acestea vor fi analizate statistic, pentru a afla procente referitoare la plângerile depuse de femei împotriva bărbaților agresivi și invers, dar și pentru a afla mediul de proveniență al acestora. Pentru ambele subcapitole vom avea în vedere faptul că legislația cu privire la familie și la divorț a suferit modificări pe parcursul celor patru decenii analizate. În ultima parte a capitolului vom face o comparație între deceniile șase și șapte, deoarece acestea se suprapun. Le vom analiza, comparativ, pentru a vedea similitudinile între cererile venite din aceleași medii de proveniență și apropierea raporturilor cererilor și plângerilor femeilor sau bărbaților. Orașele diferă ca număr de locuitori, iar cererile depuse la instanțele acreditate sunt direct proporționale cu orașele. În urma acestei comparații vom încerca să vedem dinspre care mediu proveneau cele mai multe plângeri și cereri împotriva partenerilor agresivi, deoarece deceniile analizate sunt marcate și de introducerea unor articole de lege care fac referire la instituția familiei.